

Розділ 2

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

<http://doi.org/10.26565/1727-6667-2026-1-04>
УДК 351.82:330.564(477)

Коваленко Микола Миколайович,
доктор наук із державного управління, професор,
професор кафедри економічної політики та менеджменту
Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2845-6993>
e-mail: kovnn1@i.ua

Зюзь Дмитро Володимирович,
доктор філософії (PhD) у галузі публічного управління та адміністрування,
начальник відділу забезпечення функціонування нафтогазових та нафтопереробних
підприємств та ефективного використання газорозподільних систем
головного управління забезпечення функціонування нафтогазових ринків
Директорату нафтогазового комплексу та розвитку ринків нафти, природного газу
та нафтопродуктів Міністерства енергетики України,
вул. Хрещатик, 30, м. Київ, 01601, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5825-6696>
e-mail: 31036@ukr.net

ГЕНЕЗИС ЕКОНОМІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЇЇ СИСТЕМНИХ НАСЛІДКІВ

Анотація. У статті досліджено генезис економічної нерівності в Україні та її системні наслідки в умовах сучасних макроекономічних і геополітичних зрушень. Акцентовується увага на тому, що майнове розшарування перетворилося з виключно фінансової проблеми на екзистенційну перешкоду для сталого соціально-економічного розвитку та збереження цілісності суспільства. Доведено, що вітчизняна нерівність має глибокі структурні корені і є не стільки наслідком об'єктивних ринкових процесів, скільки результатом укорінення кланово-олігархічного капіталізму та закріплення механізмів вилучення політичної ренти.

Методологічну основу роботи становить системно-інституційний підхід у поєднанні з історико-логічним, статистичним та порівняльним методами, що дозволило розглянути нерівність як закономірний наслідок дефектів державної політики та глибинних деформацій у системі публічного управління. Інформаційною та емпіричною базою досліджен-

© Коваленко М. М., Зюзь Д. В., 2026

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

ня слугували макроекономічні огляди й аналітичні звіти Світового банку (зокрема *Macro Poverty Outlook*), *Credit Suisse*, а також глобальні дослідження міжнародного об'єднання *Oxfam*, МВФ та Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

У статті здійснено детальну періодизацію вітчизняного майнового розшарування, структуровану у три ключові етапи: трансформаційна криза із первинним накопиченням капіталу (1991–1999 рр.), період олігархічної інституціоналізації (2000–2021 рр.) та етап різкої економічної нерівності в умовах воєнного стану (2022 – дотепер). Показано, що сформована в Україні модель розподілу національних активів фактично блокує доступ 99,8 % дорослого населення до процесів ефективного капіталоутворення, консервуючи соціально-економічну стагнацію.

Ключовим результатом роботи є виявлення якісно нових деформацій суспільної структури під час повномасштабної війни. Зокрема, встановлено трансформацію класичної нерівності доходів у гостру поляризацію за рівнем реального споживання, що супроводжується зростанням бідності до 38 % та критичним підвищенням коефіцієнта Джині до 0,50 у 2025 році. Проаналізовано фактори поглиблення диспропорцій, серед яких посилення секторальних дисбалансів та непропорційна тінізація ринку праці, що найсильніше уражає найменш захищені верстви. Наголошено, що надмірне розшарування руйнує довіру громадян до держави, посилює правовий нігілізм, нівелює цінність доброчесності та виступає каталізатором демографічної депресії.

На основі проведеного аналізу обґрунтовано необхідність кардинальної зміни стратегії публічного управління щодо мінімізації економічної нерівності. Підкреслено неефективність політики фрагментарних соціальних виплат та аргументовано потребу переходу до мобілізаційної моделі розвитку і комплексних структурних реформ. Зроблено висновок, що подолання деструктивних наслідків майнової поляризації вимагає докорінної трансформації олігархічної моделі управління, розширення доступу громадян до продуктивних ресурсів, активної деофшоризації та детінізації економіки задля утвердження інституційної справедливості як невіддільного базису людиноцентричної моделі сталого соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: економічна нерівність, кланово-олігархічний капіталізм, інституційні деформації, публічне управління, державне регулювання, розподільчі відносини, мобілізаційна модель розвитку.

Як цитувати: Коваленко М. М., Зюзь Д. В. Генезис економічної нерівності в Україні у контексті її системних наслідків. *Теорія та практика державного управління*. 2026. Вип. 1 (82). С. 62–81. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2026-1-04>

Вступ

В умовах сучасних макроекономічних зрушень економічне розшарування суспільства досягло критичної позначки, перетворившись із фінансової проблеми на системну перешкоду для сталого розвитку людства. Відповідно до дослідження *Oxfam* «Опір владі багатих» (2026), нинішня конфігурація глобального багатства характеризується колосальним віддаленням найзаможніших верств від решти населення. Динаміка цих процесів є показовою: темпи зростання статків мільярдерів у 2025 році були втричі вищими за аналогічні показ-

ники попередніх п'яти років. Як наслідок, утворилася надмірна монополізація ресурсів, за якої 43,8 % світового багатства зосереджено в руках 1 % населення, тоді як найбільша половина людства володіє лише 0,52 %. Той факт, що статки 12 найбагатших людей світу сьогодні перевищують сукупне майно понад 4 мільярдів осіб, наочно свідчить про глибоке інституційне викривлення механізмів розподілу. Це актуалізує потребу в перегляді наявних систем управління задля гарантування справедливого доступу до суспільних благ [1, с. 9, 18–20].

Прямим наслідком такої диспропорції є те, що збагачення найзаможніших верств супроводжується перманентним погіршенням умов існування решти населення. На практиці це проявляється у тому, що випередження темпів інфляції над зростанням заробітних плат відбувається на тлі глобальної стагнації у боротьбі з бідністю: як зазначається у згаданому дослідженні з посиланням на оновлені дані Світового банку, 48 % населення світу (3,83 млрд осіб) живуть у бідності. Водночас кожна четверта людина на планеті стикається з помірною або гострою нестачею продовольства. Отже, сучасна економічна модель генерує системний антагонізм: знецінення праці та відчутне скорочення купівельної спроможності мільярдів найманих працівників є структурними передумовами для максимізації додаткової вартості та надконцентрації світового багатства транснаціональним капіталом [1, с. 11, 20–23].

В українських реаліях проблематика майнової та економічної нерівності набуває вкрай руйнівного значення. Поєднання структурних деформацій епохи первісного накопичення капіталу (1990–2000-ні роки) з деструктивними наслідками перманентної економічної кризи, політичної нестабільності та війни зумовило безпрецедентний рівень абсолютного зубожіння широких верств населення. Згідно з макроекономічними оглядами Світового банку (Macro Poverty Outlook), рівень бідності в Україні зазнав екстремального зростання: з довоєнних 5 % він збільшився до майже 40 % у 2023 році [2]. Водночас у весняному випуску звіту Світового банку (Spring Meetings 2026) зазначається, що бідність та нерівність в Україні продовжували поглиблюватися протягом 2024–2025 років: рівень бідності сягнув 38 % (за фактичним прожитковим мінімумом), а коефіцієнт Джині зріс із 0,42 у 2023 році до 0,50 у 2025 році, що є прямим відображенням нерівномірного зростання заробітних плат та зниження реальної вартості пенсій [3].

Згідно з дослідженням Світового банку (2018), фундаментальною причиною поглиблення економічної нерівності в Україні є укорінення олігархічної моделі управління, яка в міжнародній практиці відповідає типологічним ознакам кланово-олігархічного капіталізму (crony capitalism). Її сутність полягає в інституціоналізації механізмів вилучення економічної ренти з подальшим її перерозподілом на користь олігархату. Емпіричний аналіз результативності політично пов'язаних підприємств підтверджує, що вони систематично отримують непропорційно більший доступ до державних ресурсів, податкових преференцій та кредитного фінансування порівняно з незалежними ринковими суб'єктами. Подібні інституційні деформації, за яких суспільні активи штучно акумулюються монополіями під контролем олігархічних груп, пояснюють системну природу майнової нерівності. Відтак, надприбутки фінансово-про-

мислових груп формуються переважно у вигляді політичної ренти, вилученої з державного сектора через штучне обмеження доступу до ресурсів і ринків для інших економічних агентів [4].

Значна частина населення України перебуває у стані глибокої фінансової скрути, що супроводжується втратою роботи, житла та неможливістю забезпечувати гідні умови життя. Зокрема, близько чверті громадян відчують гостру нестачу коштів навіть на придбання базових продуктів харчування [5]. У цих критичних умовах перед системою публічного управління постає невідкладне завдання подолати інституційні деформації, пов'язані з поглибленням економічної нерівності, шляхом запровадження результативних механізмів її мінімізації як ключового чинника досягнення людиноцентризму та соціальної справедливості.

Огляд літератури

Відповідно до концептуальних підходів Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, глибинне підґрунтя економічної нерівності формується на перетині двох факторів. З одного боку, це диференціація особистісних характеристик громадян (вік, стать, рівень освіти, сімейний стан, здібності та індивідуальні потреби). З іншого – асиметричний доступ до національного доходу та багатства, що виникає внаслідок прихованої дискримінації або недосконалості наявних механізмів розподілу ресурсів [6, с. 68]. З огляду на це, саме інституційне подолання таких розподільчих бар'єрів є ключовою передумовою для утвердження принципів людиноцентризму в економічній політиці держави.

Дискусійним залишається питання щодо вибору підходів до вимірювання стану економічної нерівності. Лише комплексне застосування синтетичних індексів та простих співвідношень між процентилями здатне забезпечити глибоке розуміння динаміки цього явища. Зокрема, в умовах України існуюча система збору та аналізу даних має суттєві обмеження, оскільки залишає поза увагою аспекти, пов'язані з накопиченням багатства та тіньовими доходами. З огляду на це, як наголошує Ю. Шаповал, «для адекватного аналізу нерівності важливо враховувати не лише методичні особливості, а й контекст соціально-економічних умов» [7, с. 442].

У продовження цієї тези, розглядаючи контекст екстремальних соціально-економічних умов, С. Завгородня зазначає, що системне оцінювання ризиків економічної нерівності під час дії воєнного стану в Україні є визначальним фактором для забезпечення національної безпеки. Дослідниця звертає увагу, що аналіз безпекового середовища – як за глобальними індикаторами, так і в розрізі окремих видів нерівності – дозволяє виявити не лише критичні деструктивні наслідки, але й приховані можливості для суспільного розвитку. Оскільки результати такого оцінювання розкривають неоднозначну природу впливу майнового розшарування, саме вони мають лягти в основу запровадження відповідних механізмів регуляції з боку органів державної влади. Відтак, в умовах жорсткої обмеженості фінансових та інституційних ресурсів, пріоритетним за-

вданням публічного управління стає впровадження системи заходів, спрямованих на зменшення бідності та розкриття особистісного потенціалу громадян незалежно від їхнього майнового становища задля зміцнення комплексної стійкості держави та суспільства [8, с. 41-42].

У контексті макроекономічного виміру цієї проблематики особливої уваги заслуговують результати досліджень В. Опалько щодо кореляції між показниками національного розвитку та соціально-економічною диференціацією. Спираючись на багатокритеріальний аналіз, дослідниця виявляє парадоксальну емпіричну закономірність: держави, які характеризуються стабільним економічним розвитком, переважно демонструють рівень нерівності, що перевищує середні значення. Натомість країни, що мають порівняно низький рівень економічного розвитку та стабільності, здебільшого акумулюються у групі з невисокими показниками майнового розшарування [9, с. 35].

Цей суперечливий результат формує надзвичайно важливий концептуальний висновок: суто кількісне економічне зростання, не підкріплене глибинними якісними змінами, принципово не здатне вирішити проблему скорочення соціально-економічної нерівності та забезпечити реальне підвищення суспільного добробуту. З огляду на це, стратегічним імперативом стає необхідність пошуку дієвого інституційного компромісу між стимулюванням економічного зростання та запровадженням ефективних механізмів справедливого розподілу ресурсів.

Як зазначає П. Сунь, практичним втіленням подібних механізмів справедливого розподілу ресурсів є досвід КНР із реалізації програми Цільового подолання бідності (Targeted Poverty Alleviation – TPA), запровадженої у 2015 році. На відміну від традиційних макроекономічних стратегій широкого охоплення, цей інституційний підхід ґрунтується на суворій адресності та індивідуалізації заходів підтримки. Ефективність програми забезпечується формуванням деталізованих локальних баз даних на низовому рівні та персоналізованою роботою координаторів із кожним окремим збіднілим домогосподарством. Замість пасивного субсидювання головний фокус зміщено на усунення глибинних причин нерівності через фахове навчання та сприяння зайнятості. Завдяки чіткій просторовій орієнтації на сільську місцевість, така політика дозволила уникнути неефективного розпорошення ресурсів, цілеспрямовано знижуючи рівень економічної диспропорції в найбільш вразливих регіонах [10].

Водночас критичний аналіз інституційних чинників свідчить, що економічна нерівність є не стільки невідворотним наслідком ринкових сил, скільки результатом специфічних політико-правових рішень держави. Як підкреслює Дж. Стігліц, сучасна нерівність великою мірою зумовлена структурними змінами в економічній політиці, які створили сприятливе середовище для виникнення так званої «експлуататорської ренти» [11]. Зокрема, через недосконалість інституційного регулювання – податкових механізмів, корпоративного управління, антимонопольних норм та монетарних інструментів – відбувається викривлення механізмів розподілу на користь вузьких груп інтересів (корпорацій, фінансових структур та олігархічних кіл), що нівелює позитивні ефекти від економічного зростання. Відтак, подолання цієї диспропорції потребує не лише

корекції ринкових механізмів, а й докорінного переосмислення стратегічних засад публічного управління, спрямованого на обмеження рентоорієнтованої поведінки та забезпечення інклюзивності суспільно-економічних відносин.

Отже, аналіз наукових джерел засвідчує, що сучасна економічна нерівність є не лише наслідком природної диференціації можливостей громадян, а й продуктом недосконалої державної політики та інституційних викривлень, що потребує переходу від моделі економічного зростання, зосередженої на накопиченні капіталу, до соціально орієнтованого розвитку, спрямованого на забезпечення рівнодоступності суспільних благ та сталого підвищення якості життя громадян. Усвідомлення необхідності подолання розподільчих бар'єрів через впровадження системних інструментів публічного управління актуалізує пошук нових підходів до забезпечення соціальної справедливості.

Мета статті

Метою статті є здійснення аналізу генезису економічної нерівності та її сучасних деформацій в Україні.

Методологія дослідження

Методологічна основа дослідження ґрунтується на системно-інституційному підході, який дозволив розглянути економічну нерівність не лише як макроекономічний чи формальний індикатор, а як складну системну проблему, зумовлену дефектами політико-правових рішень та глибинними деформаціями в системі публічного управління. Такий підхід забезпечив фокус на виявленні першопричин соціальної стратифікації, зокрема деструктивного впливу кланово-олігархічної моделі та інституціоналізації політичної ренти в Україні. Для виконання поставлених пошукових завдань і досягнення головної цілі статті використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів.

Історико-логічний метод застосовано для структурування генезису економічної нерівності, що дозволило виокремити три основні етапи її формування (з 1991 року і дотепер) та прослідкувати інституційний перехід від егалітарної системи до кланово-олігархічного капіталізму. *Статистичний метод та метод порівняльного аналізу* використані для обробки реальних макроекономічних даних, зокрема щодо динаміки коефіцієнтів Джіні за доходами та багатством. Це дало змогу зіставити вітчизняні реалії з глобальними тенденціями та виявити приховані диспропорції у розподілі національних активів (зосередження багатства у верхніх процентилях) порівняно як із розвиненими державами, так і з країнами, що перебувають у стані хронічної економічної нестабільності. *Метод інституційного аналізу* сприяв розкриттю прихованих механізмів вилучення економічної ренти, тінізації економіки та структурних дисбалансів на ринку праці, які обмежують доступ громадян до продуктивних ресурсів і капіталоутворення. *Методи синтезу, узагальнення та причинно-наслідкового аналізу* застосовано для доведення взаємозв'язку між майновою поляризацією, руйнуванням політичної

довіри та демографічною депресією, а також для обґрунтування концептуальних напрямів структурних реформ (відмова від олігархічної моделі управління, де-офшоризація, детінізація економіки) у системі публічного управління.

Інформаційною та емпіричною базою дослідження слугували офіційні макроекономічні огляди, аналітичні звіти та бази даних Світового банку (зокрема Macro Poverty Outlook), аналітичні звіти дослідницького інституту Credit Suisse, а також результати глобальних досліджень міжнародного об'єднання Oxfam, Міжнародного валютного фонду (МВФ) та Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Зіставлення даних із різних інституційних джерел дозволило уникнути методологічних маніпуляцій офіційної статистики та об'єктивізувати реальний рівень концентрації багатства.

Основні результати дослідження

Надмірна нерівність у розподілі доходів негативно впливає на загальні темпи розширеного відтворення та гальмує сталий соціально-економічний розвиток. Сучасні економічні дослідження підтверджують, що високий рівень нерівності (коефіцієнт Джіні перевищує 0,4) обмежує сукупний попит та знижує виробничу мотивацію значної частини населення. Згідно з даними ОЕСР, зростання рівня нерівності в період між 1985 та 2005 роками призвело до кумулятивної втрати ВВП протягом 1990–2010 років в середньому на 4,7 % у країнах-членах цієї організації [12, с. 20–26].

Державне регулювання, спрямоване на зменшення економічної нерівності, є необхідною умовою забезпечення довгострокового зростання. Як зазначають дослідники МВФ, перерозподіл доходів через податково-бюджетні механізми не має суттєвого негативного впливу на економічну ефективність. Навпаки, емпіричні дані підтверджують, що «рівність сприяє швидшому та стійкішому зростанню». Зменшення надмірної диференціації доходів є передумовою для підвищення інвестиційної активності, оскільки саме нижні 40 % населення виступають основним джерелом споживчого попиту та інвестицій у людський капітал» [13, с. 5, 25].

Нерівність проявляється не лише у різниці грошових доходів, а й у нерівності можливостей, що є прямим наслідком майнового розшарування. Оскільки рівень доходу визначає доступ до життєво необхідних благ (якісної освіти, медицини, фінансових інструментів), обмеженість ресурсів об'єктивно позбавляє вразливі групи населення шансів на підвищення соціального статусу. При цьому обмежений доступ до широкого спектра банківських послуг має виражений соціально-демографічний характер: найчастіше його відчувають найбільш вразливі верстви. Така фінансова ізоляція безпосередньо послаблює фінансову стійкість домогосподарств, обмежує їхній потенціал самореалізації та сприяє формуванню «пастки бідності», яка блокує перспективи соціально-економічного піднесення.

Існує також тісний взаємозв'язок між розподілом багатства та політичною довірою. Несправедлива диференціація населення, яка ґрунтується не на особистих зусиллях, праці, таланті, здібностях та знаннях, а на нещадній експлуатації чужої праці чи суспільних благ, успадкованих перевагах чи корупційній

ренті, руйнує довіру до державних інститутів. Вона спонукає населення до апатії, викликає розчарування в житті та призводить до демографічної депресії. Забезпечення економічної рівності є необхідною передумовою для гармонізації розподільчих відносин, зменшення кризовості соціально-економічної системи та підтримки сталого розвитку.

Саме ці деструктивні явища – відчуття соціальної несправедливості та криза довіри до державних інститутів – стали наслідком суперечливих трансформаційних процесів, що розгорталися в Україні впродовж останніх тридцяти п'яти років. З огляду на це, аналіз природи економічної нерівності потребує ґрунтовного вивчення історичних передумов її виникнення. Розподіл національного багатства протягом усього часу новітнього державотворення зазнавав кардинальних змін, які доцільно структурувати у три визначальні етапи.

Етап перший (1991–1999 рр.): Трансформаційна криза та первинне накопичення капіталу.

Як зазначається у дослідженні Світового банку, проведеному Бранко Мілановичем, наприкінці 1980-х років коефіцієнт Джині в соціалістичних країнах перебував у діапазоні 0,23–0,26 [14, с. 15]. Це було на рівні «дуже егалітарних» скандинавських країн, зокрема Швеції, Норвегії, Фінляндії та Данії, проте значно нижче, ніж у більшості інших держав ОЕСР, що об'єднувала на той час понад двадцять найбільш розвинутих капіталістичних країн світу.

У контексті соціально-економічних досліджень термін «егалітарний» застосовують для опису суспільств, у яких:

- існує мінімальний розрив у доходах, коли диференціація між найбагатшими та найбіднішими верствами населення є помірною;
- забезпечується соціальна рівність, за якої суспільство прагне надати громадянам рівні стартові можливості для самореалізації, а також доступу до освіти, медицини та інших благ;
- завдяки прогресивному оподаткуванню та розвиненій системі соціального забезпечення здійснюється активний перерозподіл, що нівелює майнову нерівність.

Отже, визначення СРСП або країн Північної Європи як «егалітарних» означає, що в цих суспільствах рівень добробуту середнього громадянина не надто контрастує з рівнем життя найбагатших верств, а загальний показник нерівності, коефіцієнт Джині, залишається гранично низьким.

Становлення української державності ознаменувало початок радикального зламу централізованої системи господарювання та формування капіталістичного укладу. Цей процес виявився вкрай деструктивним через поєднання інституційної неспроможності, руйнування сталих виробничих ланцюгів та свідому управлінську деградацію: тогочасна номенклатурна еліта, ігноруючи національні інтереси, ініціювала перетворення державної влади на інструмент привласнення суспільних активів, що в умовах ціннісного розмивання та домінування корисливих інтересів над суспільним благом набуло форм тотальної корупції та профанації управлінських рішень. Як наслідок, замість швидкої модернізації, економіка України опинилася в стані затяжної трансформаційної кризи, що супроводжувалася гіперінфляцією, стрімким падінням виробництва

та безпрецедентним майновим розшаруванням, що стало першопричиною глибокої економічної нерівності.

Цей процес мав виражений соціально-поляризаційний характер. Гіперінфляція початку 1990-х років фактично експропріювала заощадження переважної більшості громадян, унеможлививши для них участь у ринкових перетвореннях, тоді як для вузького кола номенклатурної еліти відкрилися безмежні можливості для первинної акумуляції капіталу. Через ваучерну приватизацію та відсутність прозорих правових інститутів стратегічні активи експортно-орієнтованих галузей – передусім металургійної, хімічної та енергетичної – були зосереджені в руках новопосталих фінансово-промислових груп. Така концентрація виробничого ресурсу не лише заблокувала становлення стабільного середнього класу, а й спровокувала радикальний соціальний розрив: за даними Світового банку, уже до 1995 року коефіцієнт Джині в Україні сягнув критичних 0,392, засвідчивши остаточний відхід від егалітарної моделі до олігархічної структури економіки [15].

Етап другий (2000–2021 рр.): Олігархічна інституціоналізація.

Хоча офіційна статистика фіксувала у цей період вкрай низький рівень нерівності за доходами (один із найнижчих коефіцієнтів Джині у Європі), ця «оптимістична» картина є ілюзорною та значною мірою зумовлена методологічною неспроможністю інструментарію збору даних. Офіційні обстеження умов життя домогосподарств, що базуються на принципах добровільної участі, об'єктивно не охоплюють найзаможніші верстви населення, внаслідок чого статистика залишається "сліпою" до масштабів концентрації капіталу на вершині соціальної піраміди. Додатковим викривальним фактором стає значний обсяг тіньової економіки: зокрема, поширення неформальних виплат заробітної плати та виведення прибутків великого бізнесу в офшорні юрисдикції за допомогою механізмів трансфертного ціноутворення, що унеможливорює повноцінний облік реального розподілу національного доходу.

Протягом 2000–2020 років, за даними Світового банку, коефіцієнт Джині в Україні демонстрував відносну стабільність, коливаючись у межах значень від 0,24 до 0,28 [15]. Попри те, що ці показники вказують на помірний рівень нерівності, вони не відображають реальної глибини соціально-економічної поляризації, оскільки базуються на офіційних обстеженнях домогосподарств, які не враховують значну частку тіньових доходів та капіталу олігархічних груп. У такий спосіб вкрай низькі значення коефіцієнта Джині, відображені у звітах міжнародних організацій, стають заручниками «методологічної пастки»: покладаючись на національну статистику, міжнародні інституції отримують дані, які відображають лише видиму частину розподілу доходів, ігноруючи надвисокі прибутки, виведені в офшорні юрисдикції, та неформальні сектори економіки.

Аналітичні оцінки майнового розшарування, наведені у звіті Credit Suisse Global Wealth Databook 2022 станом на кінець 2021 року, розкривають реальний стан концентрації активів. Хоча індекс Джині за багатством в Україні (0,834) є формально співставним із показниками США (0,850), Швейцарії (0,772) чи Швеції (0,881), порівняльний аналіз розподілу дорослого населення за рівнями статків виявляє кардинальні структурні відмінності [16, с. 122]. Цей показник вимірює

нерівність у розподілі накопичених активів, а не поточних доходів, що пояснює його значно вищі значення порівняно з традиційним індексом Джині за доходом. Високий індекс багатства вказує на глибоку концентрацію капітальних ресурсів, що може бути чинником соціально-економічної поляризації населення.

Дані свідчать (див. таблицю), що в Україні 76,7 % дорослого населення зосереджено в найнижчому майновому сегменті (статки до 10 000 дол. США), тоді як у США, Швейцарії та Швеції частка громадян у цій категорії значно нижча – 22,8 %, 11,9 % та 33,9 % відповідно [16, с. 122]. Натомість економіки цих країн характеризуються високою концентрацією населення у середніх та високих майнових групах (від 100 000 дол. США і вище), що утворює стійкий соціальний каркас.

Окремої уваги заслуговує диспропорція, що спостерігається у верхньому сегменті майнового розподілу: частка доларових мільйонерів в Україні становить лише 0,2 %, що є показово низьким показником порівняно зі Швейцарією (16,4 %), США (9,7 %), Швецією (7,8 %) [16, с. 122].

Варто підкреслити, що за наявності такого високого індексу Джині за багатством в Україні (0,834), ця незначна за чисельністю група осіб (0,2 % дорослого населення) акумулює у своїх руках переважну частку національних активів, нерухомості та фінансових капіталів [16, с. 122].

Зіставлення з країнами, що перебувають у стані хронічної економічної нестабільності та структурної деградації, такими як Сирія (майновий коефіцієнт Джині – 0,778) та Зімбабве (майновий коефіцієнт Джині – 0,797), виявляє вкрай тривожні паралелі. Хоча майнові показники України формально виглядають кращими за

Таблиця
Розподіл дорослого населення за рівнем багатства (станом на кінець 2021 року)

Table

Distribution of the adult population by wealth level (as of end-2021)

Категорія статків (дол. США) / Wealth level (USD)	Доросле населення, % / Adult population, %					
	Сирія / Syria	Зімбабве / Zimbabwe	Україна / Ukraine	США / USA	Швейцарія / Switzerland	Швеція / Sweden
До 10 000	97,6	81,7	76,7	22,8	11,9	33,9
10 000 – 100 000	2,3	17,3	21,2	29,4	32,7	17,2
100 000 – 1 млн	0,1	0,9	2	38	39	41,2
Понад 1 млн	0,0*	0,1	0,2	9,7	16,4	7,8

* – значення є статистично незначущим (менше 0,05 %, що при округленні становить 0,0 %).

Джерело: складено за [16, с. 122].

Source: compiled from [16, pp. 122].

сирійські, де 97,6 % дорослого населення перебувають у найнижчому майновому сегменті, структурна подібність розподілу активів свідчить про глибокі системні проблеми. Низька частка доларових мільйонерів в Україні (0,2 %), співставна з показниками Зімбабве (0,1 %) та Сирії (0,0 %), на тлі високого майнового коефіцієнта Джині (0,834) є беззаперечним доказом того, що нерівність в Україні має деструктивний характер [16, с. 122]. На відміну від держав з інституційною моделлю господарювання, де інструменти державного регулювання сприяють широкому нагромадженню капіталу широкими верствами населення, в Україні майнова нерівність демонструє концентрацію національних ресурсів у вузькому колі суб'єктів, тоді як 99,8 % дорослого населення фактично відсторонені від системних механізмів капіталоутворення [16, с. 122]. Таким чином, високий рівень майнового розшарування в Україні не є побічним наслідком економічних процесів, а виступає ключовим чинником структурної деградації національної економіки, що, будучи закріпленим недосконалою інституційною системою, остаточно консервує економічну стагнацію переважної більшості громадян.

Колосальна прірва між «згладженою» офіційною статистикою, що фокусується виключно на легалізованих поточних доходах, та фактичним розподілом активів є результатом цілеспрямованої методологічної маніпуляції, що використовується для прикриття критичного поглиблення майнової нерівності. Така викривлена звітність не лише нівелює реальний масштаб соціально-економічного розшарування, а й слугує адміністративним інструментом приховування глибинних вад вітчизняних розподільчих відносин та деградації інституційного середовища.

Етап третій (2022 – дотепер): Різка економічна нерівність в умовах воєнного стану

Повномасштабні воєнні дії спричинили якісну трансформацію соціальної нерівності в Україні: відносно стабільна «класична» нерівність доходів (традиційно вимірювана через коефіцієнт Джині) трансформувалася в гостру поляризацію за рівнем реального споживання. Державна політика цього періоду мала переважно антикризовий характер, фокусуючись на адміністративному стримуванні цін, мораторіях на підвищення тарифів та обмеженні стягнення боргів за житлово-комунальні послуги. Попри стримувальний ефект, ці заходи лише частково нівелюють наслідки різкої економічної нерівності, яка вже сформувала нову соціальну структуру з критично високою часткою населення, що опинилося на межі фізичного виживання [17; 18].

При цьому економічна нерівність може ще більше поглибитись у разі зняття мораторію на підвищення тарифів. Це зумовлено тим, що його запровадження без цілісної стратегії розвитку соціально-економічної сфери та належних фінансово-компенсаторних механізмів підтримки суб'єктів господарювання (зокрема теплокомуненерго) вже призвело до критичного касового розриву й накопичення значної заборгованості за природний газ та електроенергію. Як наслідок, створюється непомірне навантаження на державні компанії-постачальники відповідних ресурсів.

Найбільш тривожним сигналом є більш ніж двократне зростання кількості домогосподарств, що змушені заощаджувати на продуктах харчування (з 12,2 % у 2021 р. до 26,2 % у 2023 р.) [17, с. 3]. Це свідчить про те, що значна частина

суспільства перейшла до стратегії мінімізації споживання заради виживання. Водночас спостерігається стрімке зменшення прошарку «відносно забезпечених» сімей, яким раніше вистачало коштів на повноцінний набір товарів: частка домогосподарств, які могли дозволити собі харчі, одяг та взуття, скоротилася майже вдвічі (з 39,3 % у 2021 р. до 22,7 % у 2023 р.), а тих, що могли дозволити собі дрібну техніку – з 18,1 % до 13,8 % [17, с. 3].

Показовим є одночасне зростання частки домогосподарств «високого достатку» (які можуть дозволити собі габаритну техніку або будь-які покупки – сумарно з 3,5 % у 2021 р. до 10 % у 2023 р.) [17, с. 3]. Цей факт слугує доказом того, що війна посилює соціальний розрив: поки більшість населення вимушено переходить до режиму жорсткої економії, вузька група домогосподарств зберігає або навіть підвищує рівень споживання, що в умовах воєнного стану поглиблює відчуття соціальної несправедливості та суспільної дезінтеграції.

Тенденція до поглиблення нерівності, зафіксована у перші роки повномасштабної війни, не лише збереглася, а й набула ще гостріших форм у наступні періоди. Згідно з останніми даними звіту Світового банку (опублікованого навесні 2026 року), в Україні фіксується стрімке зростання коефіцієнта Джині, який у 2023 році становив 0,41, зріс до 0,44 у 2024 році та досяг критичних 0,50 у 2025 році [19]. Це вказує на перехід від ситуативного зниження рівня життя до стійкої економічної нерівності, де добробут розподіляється дедалі нерівномірніше залежно від доступу до доходів.

Основними факторами зростання економічної нерівності виступили структурні дисбаланси в економіці та на ринку праці:

- посилення диференціації джерел доходів, за якої найбідніші верстви населення (що переважно існують за рахунок пенсій та соціальних допомог) зазнали падіння реальних доходів, тоді як найбагатші, чий дохід базується на заробітній платі, навпаки, продемонстрували його зростання на понад 10 % у 2025 році порівняно з 2024 роком;

- посилення секторальної нерівності, за якої працівники ІТ-галузі та комунікацій, фінансового сектору, а також сфери професійних послуг формують основу верхнього квінтиля добробуту (зокрема, 59,6 % працівників ІТ-сектору належать до найбагатшого квінтиля домогосподарств);

- тінізація ринку праці, що сприяє поширенню нерівності та бідності. Тінізація розподіляється нерівномірно і найбільше вражає найменш захищені верстви населення. Працівники з найбіднішого квінтиля працюють неформально більш ніж удвічі частіше за представників найбагатшого (21 % проти 8 %). Водночас рівень неформальної зайнятості серед низькокваліфікованих робітників сягає 46,2 % порівняно з 7,1 % серед висококваліфікованих. Економічні наслідки цього явища є досить суттєвими: неформальні наймані працівники заробляють на 22,7 % менше за своїх офіційно працевлаштованих колег, а незареєстровані підприємці – майже на 39 % менше. У поєднанні з вищим рівнем незахищеності та нижчою задоволеністю роботою (31,8 % проти 42,4 %), це перетворює неформальну зайнятість не на стратегічний вибір, а на фактор консервації бідності та посилення економічної нерівності [19].

Дані звіту також підтверджують, що економічна нерівність супроводжується «негрошовими» труднощами, що відображається переважно на якості життя вразливих верств населення. Домогосподарства з дітьми віком до 6 років стикаються з майже удвічі нижчим рівнем зайнятості жінок порівняно з чоловіками через тягар обов'язків з догляду та відсутність відповідної інфраструктури. Водночас майже половина сімей, де є особи з інвалідністю, належить до 40 % найбільш вразливих громадян. Ці домогосподарства, як і сім'ї ветеранів, мають значно менший доступ до ринку праці та більш ніж удвічі частіше здійснюють витрати на медичні потреби з власної кишені порівняно з іншими (50 % проти 24,3 %). Ситуацію додатково ускладнює географічний фактор: жителі прифронтових регіонів стикаються з вищою продовольчою інфляцією, значно більшими руйнуваннями житла (близько 50 % постраждалих домогосподарств) та частішими перебоями з базовими комунальними послугами, ніж жителі заходу країни [19].

Отже, станом на 2026 рік соціально-економічна ситуація в Україні демонструє ознаки стійкого поглиблення економічної нерівності на тлі зниження фінансової життєстійкості домогосподарств. Домогосподарства із середнім рівнем доходів та загалом широкі верстви населення продовжують втрачати купівельну спроможність через хронічний дисбаланс між рівнем доходів та споживчими витратами. Нemoжливість підтримувати звичний рівень споживання змушує їх задля покриття базових потреб використовувати фінансові заощадження, наращувати боргові зобов'язання та продавати майно. Водночас найуразливіші групи населення критично залежать від державних трансфертів (пенсій та соціальних допомог), зростання яких значно відстає від темпів подорожчання життя. Зниження реальної вартості та зменшення охоплення соціальною підтримкою призводить до того, що державні виплати втрачають спроможність повною мірою компенсувати зростання вартості життя та захистити ці домогосподарства від подальшого зниження рівня добробуту.

Тривале збройне протистояння виявилось екзистенційним викликом для українського суспільства, що призвело до глибокої деформації соціально-економічного устрою. Масштабна руйнація промислових потужностей, об'єктів енергетичної та логістичної інфраструктури, житлового фонду й систем соціального забезпечення завдала нищівного удару по продуктивних силах та основах життєдіяльності країни. Як наслідок, війна докорінно змінила розподіл національного капіталу, ставши каталізатором різкої економічної нерівності.

При цьому реалізація антикризових заходів ускладнюється наявними політико-правовими обмеженнями, зумовленими режимом воєнного стану, що істотно звужує простір для демократичної дискусії щодо вибору пріоритетів економічної політики. В умовах затяжного конфлікту інституційні бар'єри, обмеженість публічного контролю та вимушена централізація управління створюють сприятливі передумови для зміцнення монопольних позицій вузького кола суб'єктів, що ще більше поглиблює структурну нерівність та відтворює механізми системної економічної деградації.

Критичний стан національної економіки, обтяжений різкою економічною нерівністю та деформацією майнової структури, зумовив об'єктивну необхідність негайного переходу до мобілізаційної моделі розвитку, заснованої на

кардинальній зміні цілепокладання публічної політики [20]. Ігнорування необхідності стратегічної централізації системи державного управління та впровадження імперативного планування в ключових сферах лише консервує домінування олігархічних інтересів, що є неприпустимим в умовах воєнного часу. Без активного втручання держави у процеси накопичення та розміщення капіталу, а також без системної деофшоризації та зміни векторів фінансово-кредитної політики, економіка країни залишається неспроможною забезпечити належний захист від зовнішніх загроз та сформувати фундамент для післявоєнної відбудови, що нівелює перспективи досягнення повної економічної самодостатності та стратегічної суб'єктності держави.

Існування та поглиблення економічної нерівності не лише викривлює соціально-економічний розвиток, а й каталізує глибоке економічне розшарування, яке порушує цілісність суспільства. Несправедлива диференціація, яка ґрунтується на заблокованій вертикальній мобільності, корупції та кумівстві, має руйнівний вплив на лояльність громадян до публічних інституцій. За таких умов реакція суспільства на економічну диференціацію стає вкрай деструктивною для політичної системи. Якщо багатство сприймається як результат доступу до влади, а не чесної праці, громадяни втрачають мотивацію до дотримання правових норм, що призводить до зростання тіньової економіки та правового нігілізму. Зв'язок між особистим добробутом та політичною довірою опосередковується рівнем об'єктивної нерівності. У суспільствах із високим розшаруванням довіра падає як серед бідних через безперспективність, так і серед багатих через страх соціальних потрясінь.

Крім того, відносна бідність та неможливість забезпечити гідний рівень життя негативно позначаються на демографічних показниках. Економічна невпевненість змушує родини відкладати народження дітей або взагалі відмовлятися від поповнення сім'ї. Одночасно відсутність рівного доступу до якісної освіти та сучасної медицини для дітей із малозабезпечених родин призводить до непоправних втрат людського потенціалу, що в умовах глобальної конкуренції за таланти стає виразом для інноваційного майбутнього країни.

З огляду на це, вирішення проблеми глибокої економічної нерівності в Україні не може обмежуватися лише точковими підвищеннями мінімальної заробітної плати чи соціальних виплат. Просте збільшення бюджетних видатків має низьку результативність, оскільки не усуває першопричин розшарування і водночас створює додаткові інфляційні ризики в умовах обмежених публічних фінансів. Відтак, подолання цього деструктивного явища вимагає переходу від фрагментарних інструментів соціальної підтримки до стратегічних структурних реформ. Йдеться про комплексну розбудову системи розподільчих відносин та впровадження нових механізмів публічного управління, здатних забезпечити громадянам рівні стартові можливості. Відповідно, ефективна мінімізація надмірної економічної нерівності має спиратися на системні організаційно-економічні механізми, цілеспрямовані на детінізацію економіки, розширення доступу до продуктивних ресурсів та безумовне утвердження інституційної справедливості.

Висновки та перспективи подальших досліджень

У результаті проведеного дослідження економічної нерівності в Україні як системного явища, що сформувалося в процесі інституційного становлення держави, було досягнуто таких результатів:

1. Доведено, що економічна нерівність в Україні має глибокі інституційні корені та зумовлена не стільки ринковими факторами, скільки укоріненням олігархічної моделі управління (кланово-олігархічного капіталізму). Встановлено, що перехід від егалітарної системи до олігархічної структури економіки відбувся через приватизацію суспільних ресурсів та інституціоналізацію вилучення політичної ренти, що створило бар'єри для формування широкого прошарку економічно самодостатнього населення та доступу громадян до капіталутворення. Зазначена модель спирається на системну корупцію та деформує базові суспільні цінності, підмінюючи продуктивну працю та чесну конкуренцію тіньовим пошуком політичної ренти.

2. Встановлено, що економічна нерівність в Україні в умовах воєнного стану набула якісно нових деформацій, трансформувавшись із переважної нерівності доходів у гостру поляризацію за рівнем реального споживання та можливостями виживання. Аналіз свідчить, що критичне зростання коефіцієнта Джині (до 0,50 у 2025 році), посилення секторальних дисбалансів, тінізація ринку праці та суттєва диференціація доступу до базових життєвих благ поглиблюють фінансову вразливість домогосподарств.

3. Обґрунтовано, що економічна нерівність в Україні виступає ключовим чинником, що порушує цілісність суспільства та деструктивно впливає на сталий соціально-економічний розвиток і забезпечення умов для всебічної самореалізації громадян. Доведено, що високий рівень розшарування не лише руйнує довіру суспільства до публічних інституцій та посилює правовий нігілізм, а й нівелює цінність доброчесності, живлячи толерантність до корупції, що загалом призводить до демографічної депресії та втрати людського потенціалу. Акцентовано на критичній важливості запобігання зростанню соціальної напруги, до якого здатне призвести подальше збільшення економічної нерівності в Україні.

4. Доведено, що стратегія мінімізації економічної нерівності в Україні потребує принципового переосмислення інструментарію публічного управління задля підтримання соціальної рівноваги та утвердження нових етичних цінностей. Обґрунтовано неефективність політики фрагментарних соціальних виплат та доведено необхідність переходу до системних структурних реформ. Вбачається, що викорінення корупції є можливим виключно за умови повної відмови від олігархічної моделі управління. З огляду на це, стратегія інституційних перетворень повинна охоплювати демонополізацію структури власності та розширення доступу громадян до продуктивних ресурсів, активну деофшоризацію, детінізацію економіки, вдосконалення податково-бюджетних інструментів, перегляд стратегічних пріоритетів фінансово-кредитної політики та забезпечення інституційної справедливості як базису для соціально орієнтованої моделі відбудови.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні комплексу механізмів публічного управління, здатних реалізувати стратегічні інституцій-

ні перетворення без соціальних потрясінь та додаткових економічних втрат. У прикладному вимірі ці наукові пошуки доцільно сфокусувати на інструментах деконцентрації капіталу та легалізації соціально-економічних відносин задля утвердження людиноцентричної моделі соціально-економічного розвитку, що інституційно та ціннісно унеможливить відтворення олігархічних і корупційних викривлень у розподільчих відносинах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Resisting the Rule of the Rich: Protecting freedom from billionaire power / A. Maitland, A. Taneja, A. Kamande et al. Oxford : Oxfam International, 2026. 68 p. <https://doi.org/10.21201/2025.000113>
2. Macro Poverty Outlook for Ukraine: April 2024 / World Bank. Washington, D.C. : World Bank Group, 2024. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099609004052423960>
3. Macro Poverty Outlook for Ukraine: April 2026 / World Bank. Washington, D.C. : World Bank Group, 2026. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/d5f32ef28464d01f195827b7e-020a3e8-0500022021/related/mpo-ukr.pdf>
4. Crony Capitalism in Ukraine: Relationship between Political Connectedness and Firms' Performance : Policy Research Working Paper No. 8471 / O. Balabushko, O. Betliy, V. Movchan et al. Washington, D.C. : World Bank, 2018. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-8471>
5. Опитування «Дослухаючись до громадян України». Світовий банк. <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/brief/listening-to-citizens-of-ukraine-survey>
6. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е.М. Лібанової. Київ: Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи НАН України, 2012. 404 с.
7. Шаповал Ю. І. Економічна нерівність: концепт та підходи до вимірювання. *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2024. Вип. 57. С. 426–447. <https://doi.org/10.15407/ingedu2024.57.426>
8. Завгородня С. П. Економічна нерівність в Україні: оцінювання ризиків в інтересах зміцнення стійкості. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2024. Вип. 2. С. 36–42. <https://doi.org/10.51547/ppr.dp.ua/2024.2.6>
9. Опалько В. В. Економічний розвиток та соціально-економічна нерівність у глобальному вимірі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 25, ч. 2. С. 30–36. http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/25_2_2019ua/25_2_2019.pdf
10. Sun P. Does the Targeted Poverty Alleviation Program Reduce Income Inequality in China? *Review of Development Economics*. 2026. Vol. 30. P. 484–502. <https://doi.org/10.1111/rode.70012>
11. Stiglitz J. E. The Origins of Inequality, and Policies to Contain It. *National Tax Journal*. 2015. Vol. 68, no. 2. P. 425–448. <https://doi.org/10.17310/ntj.2015.2.09>
12. OECD. In It Together: Why Less Inequality Benefits All. Paris : OECD Publishing, 2015. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264235120-en>
13. Ostry J. D., Berg A., Tsangarides C. G. (2014), "Redistribution, Inequality, and Growth". IMF Staff Discussion Note, No. 14/02. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2014/sdn1402.pdf>
14. Milanovic B. Income, Inequality, and Poverty during the Transition from Planned to Market Economy. Washington, DC : The World Bank, 1998. 237 p. https://www.researchgate.net/publication/246453761_Income_Inequality_and_Poverty_During_the_Transition_from_Planned_to_Market_Economy

15. Ukraine: Gini index. World Bank Open Data. <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?locations=UA>

16. Global Wealth Databook 2022 / Credit Suisse Research Institute. Zurich : Credit Suisse, 2022. https://dataroom.carbogatto.com/u/www/files/document_block/global_wealth_databook_2022.pdf

17. Завгородня С. Економічна нерівність серед населення України в контексті забезпечення стійкості / Центр економічних і соціальних досліджень НІСД. Київ : НІСД, 2024. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ekonomichna-nerivnist-sered-naselen-nya-ukrayini-v-konteksti-zabezpechennya>

18. Завгородня С. П. Добробут людини і суспільства у період повоєнного відновлення країни: дослідження суперечностей в процесі пошуку балансу інтересів. *Теорія та практика державного управління*. 2025. Вип. 2 (81). С. 89–110. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2025-2-06>

19. Monitoring Living Conditions in Ukraine: Spring 2026 Update. Washington, DC : World Bank, 2026. 17 p. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/3df3ca7530237868137cf8a73f9b36b2-0080062026/original/Listening-to-Ukraine-Update-Spring-2026.pdf>

20. Коваленко М. М., Дунаєв І. В. Складові публічної політики в умовах реалізації мобілізаційної моделі розвитку економіки. *Теорія та практика державного управління*. 2023. Вип. 1 (76). С. 7–25. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2023-1-01>

Конфлікт інтересів: автори засвідчують, що, незважаючи на те, що один із авторів статті є головним редактором цього журналу, процес рецензування, прийняття рішення щодо публікації та редагування проводилися незалежно, без його участі чи впливу. Остаточне рішення ухвалювалося іншими членами редакційної колегії, які не є співавторами. Будь-які потенційні конфлікти інтересів були повністю усунені шляхом зовнішнього контролю процесу.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2026

Стаття рекомендована до друку 25.04.2026

Опубліковано 29.05.2026

Mykola Kovalenko, Doctor of Science in Public Administration, Professor,
Professor of Economic Policy and Management Department, Education and Research Institute
of Public Administration, V. N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2845-6993> e-mail: kovnn1@i.ua

Dmytro Ziuz, PhD in Public Administration and Management, Head of the Department
for Ensuring the Functioning of Oil and Gas and Oil Refining Enterprises and Efficient Use
of Gas Distribution Systems, Main Directorate for Ensuring the Functioning of Oil and Gas Markets,
Directorate of Oil and Gas Complex and Development of Oil, Natural Gas and Oil Products Markets,
Ministry of Energy of Ukraine, 30 Khreshchatyk St., Kyiv, 01601, Ukraine
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5825-6696> e-mail: 31036@ukr.net

GENESIS OF ECONOMIC INEQUALITY IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF ITS SYSTEMIC CONSEQUENCES

Abstract. The article explores the genesis of economic inequality in Ukraine and its systemic consequences amidst contemporary macroeconomic and geopolitical shifts. Particular attention is paid to the fact that wealth stratification has evolved from a purely financial

issue into an existential obstacle to sustainable socio-economic development and the preservation of societal integrity. It has been demonstrated that domestic inequality has deep structural roots and is not merely a consequence of objective market processes, but rather a result of the entrenchment of clan-oligarchic capitalism and the institutionalization of political rent extraction mechanisms. The methodological framework of the study is based on a systemic-institutional approach combined with historical-logical, statistical, and comparative methods, which allowed for viewing inequality as a logical consequence of defects in state policy and profound deformations in the public administration system. The empirical and informational basis of the research includes macroeconomic reviews and analytical reports from the World Bank (notably the Macro Poverty Outlook), Credit Suisse, as well as global studies by Oxfam, the IMF, and the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). The article provides a detailed periodization of domestic wealth stratification, structured into three key stages: the transformational crisis with primary capital accumulation (1991–1999), the period of oligarchic institutionalization (2000–2021), and the stage of acute economic inequality under martial law (2022–present). It is shown that the model of national asset distribution formed in Ukraine effectively blocks 99.8% of the adult population from efficient capital formation processes, thereby perpetuating socio-economic stagnation. The key result of the study is the identification of qualitatively new deformations of the social structure during the full-scale war. In particular, the transformation of classical income inequality into an acute polarization by real consumption level has been established, accompanied by an increase in poverty to 38% and a critical rise in the Gini coefficient to 0,50 in 2025. Factors contributing to the deepening of disparities are analyzed, including the intensification of sectoral imbalances and the disproportionate expansion of the shadow labor market, which most severely affects the most vulnerable segments of the population. It is emphasized that excessive stratification erodes public trust in the state, exacerbates legal nihilism, devalues integrity, and acts as a catalyst for demographic depression. Based on the analysis, the necessity for a radical change in the public administration strategy regarding the minimization of economic inequality is substantiated. The inefficiency of fragmented social benefit policies is highlighted, and the need for a transition to a mobilization development model and comprehensive structural reforms is argued. It is concluded that overcoming the destructive consequences of wealth polarization requires a fundamental transformation of the oligarchic governance model, expanding citizens' access to productive resources, and active de-offshorization and formalization of the economy to establish institutional justice as an integral basis for a human-centric model of sustainable socio-economic development.

Keywords: *economic inequality, clan-oligarchic capitalism, institutional deformations, public administration, state regulation, distributive relations, mobilization development model.*

In cites: Kovalenko, M. M., & Ziuz, D. V. Genesis of economic inequality in Ukraine in the context of its systemic consequences. *Theory and Practice of Public Administration*, 1(82), 62–81. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2026-1-04> [in Ukrainian].

REFERENCES:

1. Maitland, A., Taneja, A., Kamande, A., et al. (2026). Resisting the Rule of the Rich: Protecting freedom from billionaire power. Oxford: Oxfam International. <https://doi.org/10.21201/2025.000113>

2. World Bank (2024). Macro Poverty Outlook for Ukraine: April 2024. Washington, D.C.: World Bank Group. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099609004052423960>
3. World Bank (2026). Macro Poverty Outlook for Ukraine: April 2026. Washington, D.C.: World Bank Group. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/d5f32ef28464d01f195827b7e-020a3e8-0500022021/related/mpo-ukr.pdf>
4. Balabushko, O., Betliy, O., Movchan, V., et al. (2018). Crony Capitalism in Ukraine: Relationship between Political Connectedness and Firms' Performance. Policy Research Working Paper No. 8471. Washington, D.C.: World Bank. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-8471>
5. World Bank (2026). Survey "Listening to Citizens of Ukraine". <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/brief/listening-to-citizens-of-ukraine-survey> [in Ukrainian].
6. Libanova, E.M. (Ed.). (2012). Inequality in Ukraine: Scale and Influence Opportunities. Kyiv: M.V.Ptukha Institute for Demography and Social Studies of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].
7. Shapoval, Yu.I. (2024). Economic inequality: concept and measurement approaches. *History of National Economy and Economic Thought of Ukraine*, 57, 426–447. <https://doi.org/10.15407/ingedu2024.57.426> [in Ukrainian].
8. Zavhorodnya, S.P. (2024). Economic inequality in Ukraine: risk assessment for resilience strengthening. *Dnipropetrovsk Scientific Journal of Public Administration, Psychology, Law*, 2, 36–42. <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.2.6> [in Ukrainian].
9. Opal'ko, V.V. (2019). Economic development and socio-economic inequality in the global dimension. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and World Economy*, 25 (2), 30–36. http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/25_2_2019ua/25_2_2019.pdf [in Ukrainian].
10. Sun, P. (2026). Does the Targeted Poverty Alleviation Program Reduce Income Inequality in China? *Review of Development Economics*, 30, 484–502. <https://doi.org/10.1111/rode.70012>.
11. Stiglitz, J.E. (2015). The Origins of Inequality, and Policies to Contain It. *National Tax Journal*, 68 (2), 425–448. <https://doi.org/10.17310/ntj.2015.2.09>.
12. OECD (2015). In It Together: Why Less Inequality Benefits All. Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264235120-en>.
13. Ostry, J.D., Berg, A., & Tsangarides, C.G. (2014). Redistribution, Inequality, and Growth. IMF Staff Discussion Note, 14/02. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2014/sdn1402.pdf>.
14. Milanovic, B. (1998). Income, Inequality, and Poverty during the Transition from Planned to Market Economy. Washington, DC: The World Bank. https://www.researchgate.net/publication/246453761_Income_Inequality_and_Poverty_During_the_Transition_from_Planned_to_Market_Economy
15. World Bank (2026). Ukraine: Gini index. World Bank Open Data. <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?locations=UA>
16. Credit Suisse Research Institute (2022). Global Wealth Databook 2022. Zurich: Credit Suisse. https://dataroom.carbogatto.com/u/www/files/document_block/global_wealth_databook_2022.pdf
17. Zavhorodnya, S. (2024). Economic Inequality among the Population of Ukraine in the Context of Ensuring Resilience. Kyiv: NISS. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ekonomichna-nerivnist-sered-naselennya-ukrayini-v-konteksti-zabezpechennya> [in Ukrainian].
18. Zavhorodnya, S.P. (2025). Human and societal well-being during the post-war recovery of the country: examining contradictions in the pursuit of balance of interests. *Theory and Practice of Public Administration*, 2 (81), 89–110. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2025-2-06> [in Ukrainian].

19. World Bank (2026). Monitoring Living Conditions in Ukraine: Spring 2026 Update. Washington, DC: World Bank. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/3df3ca7530237868137cf8a73f9b36b2-0080062026/original/Listening-to-Ukraine-Update-Spring-2026.pdf>

20. Kovalenko, M.M., & Dunayev, I.V. (2023). Components of public policy in the context of implementing a mobilization model of economic development. *Theory and Practice of Public Administration*, 1 (76), 7–25. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2023-1-01> [in Ukrainian].

Conflict of Interest: The authors declare that, although one of the authors is the Editor-in-Chief of this journal, the peer review, editorial, and publication decision-making processes were conducted independently, without their involvement or influence. The final decision was made by other members of the editorial board who are not co-authors. Any potential conflicts of interest were fully mitigated through external oversight of the process.

The article was received by the editors 25.03.2026

The article is recommended for printing 25.04.2026

Published 29.05.2026